

TIDSSKRIFT FOR
DANSKDIDAKTISK FORSKNING

Samskrivning og mimesis

En undersøgelse af relationen mellem elever, lærere, tekster og digital teknologi i 1. klasse

*Lise Baun, ph.d., adjunkt, Læreruddannelsen, Københavns Professionshøjskole
Forsvaret fandt sted på Aarhus Universitet, DPU i Emdrup, d. 12. april 2024*

Baggrund, formål og problemstilling

Mit ph.d.-projekt handler om elever, der skriver digitalt fra begyndelsen af 1. klasse. Det gør de i en bogskrivningsapp, der supplerer brugen af traditionelle analoge materialer. Mere specifikt har jeg undersøgt, hvilke skrivepraksisser der udvikles i en 1. klasse, når skærme indgår i undervisningen. Baggrunden for projektet er den stigende betydning af skrivning i et digitaliseret samfund. I takt med at digitale teknologier er blevet stadig mere integrerede i hverdagslivet og det offentlige rum, øges kravene til borgernes skriftlige kompetencer. Det er derfor afgørende, at alle børn lærer at kommunikere med skrift for at kunne deltage i samfundet.

“ Skolen udgør den første formelle mulighed for tilegnelse af skriftsproget, men der findes begrænset forskning i, hvordan undervisningen konkret foregår i de tidlige skoleår.

Skolen udgør den første formelle mulighed for tilegnelse af skriftsproget, men der findes begrænset forskning i, hvordan undervisningen konkret foregår i de tidlige skoleår. Siden 2013 har digitalisering været et centralt politisk fokusområde i folkeskolen, med fokus på udvikling af digitale læremidler. Trods denne indsats er der kun sparsom viden om, hvordan disse teknologier påvirker undervisningens indhold og form. International forskning peger på, at digitale læremidler ofte medfører en mere individualiseret undervisning (fx Selwyn et al., 2017). På denne baggrund har hensigten med projektet været på dansk grund at generere viden om digitale teknologiers indflydelse på skriveundervisningen i de tidlige skoleår. Med afsæt i et sociomaterielt perspektiv undersøger projektet relationerne mellem menneskelige og ikke-menneskelige aktører i skriveundervisningen (Burnett & Merchant, 2020), og afhandlingens forskningsspørgsmål lyder: Hvilke skrivepraksisser udvikles i relationerne mellem elever, lærere, tekster og digital teknologi i danskundervisningen i 1. klasse, når der skrives på tablets i en skriveapp?

Empirisk materiale

Projektets empiri genererede jeg gennem etnografisk feltarbejde fra august 2020 til januar 2021. Klassen (1.x) blev udvalgt, fordi eleverne fra skolestarten tilbagevendende skulle skrive digitalt i bogskrivningsappen ”Skriv og Læs”, der er en del af læringsportalen Dansk.gyldendal.dk. Derudover var 1.x en genkendelig klasse, fordi den havde en bredde i elevsammensætning med genkendelige udfordringer socialt og læringsmæssigt. I 1.x genererede jeg mange forskellige former for materiale ved hjælp af deltagerobservation, f.eks. feltnoter, undervisningsmateriale, fotos og lydoptagelser samt 215 elevtekster. Det primære materiale var 32 timers videooptaget undervisning.

Metodologiske og analytiske perspektiver

I tråd med en sociomateriel metodologi, hvor sammenfiltrering ses som et vilkår, har afhandlingens analyser haft fokus på relationerne og mødet mellem elever, lærere, tekster og digital teknologi. Affektive møder har været i fokus ved udvælgelsen af sekvenser fra videooptagelserne. Affektive møder betyder i afhandlingen, at fokus har været på sekvenser med overraskelser og intensitet, men også undervisningens ”mellemrum”, hvor der hverken foregik entydigt sociale eller faglige aktiviteter (Burnett & Merchant, 2020). Selve analysen baserer sig på transskriberede videosekvenser, nogle steder suppleret med videostills i form af tegninger og/eller teksteksempler. Analysen bevæger sig ned på mikroplan, når jeg har set på, hvordan elever med kroppe, blikke og tale interagerede med hinanden og de øvrige aktører i rummet. I den analytiske proces har jeg anvendt en antropologisk metode til analyse og teoriudvikling, hvor valget af

“ På tværs af de udvalgte sekvenser gjaldt det, at eleverne kommunikerede meget med hinanden, selvom de sad med hver deres tablet og hver deres tekst.

analytiske perspektiver baserer sig på de empiriske fund (Bundgaard et al. 2018). Her har den historiske antropolog Christoph Wulfs *mimesis*-begreb og sociolingvisten Alastair Pennycooks *skabende mimesis* (min oversættelse) vist sig anvendelige (Wulf, 2008; Pennycook, 2010). Derudover har jeg anvendt literacyforskeren Anne Haas Dysons skelnen mellem *kollegial* og *kollaborativ skrivning*. Dysons blik for og perspektiv på *børns sociale verden*, mens de skriver, har været en vigtig inspirationskilde i analysen (Dyson, 1993).

Samskrivning

Det overordnede empiriske fund var, at eleverne praktiserede det, jeg har kaldt samskrivning. På tværs af de udvalgte sekvenser gjaldt det, at eleverne kommunikerede meget med hinanden, selvom de sad med hver deres tablet og hver deres tekst. De sad og skrev samtidigt og sammen. Deres tablets vandrede fra den enes hånd til den andens, og ofte sad flere elever bøjet over den samme tablet. Samskrivning dækker i denne sammenhæng ikke kun over kollaborativ skrivning, men også kollegial skrivning, hvor eleverne skriver på hver deres tekst, mens de løbende samarbejder. I uddannelsessystemet er der et udbredt fokus på kollaboration som den didaktisk set mest frugtbare proces. Det er en af afhandlingens vigtige pointer at henlede opmærksomheden på, at kollegial skrivning kan have afgørende indflydelse på elevernes deltagelsesmuligheder i den konkrete skriveopgave.

Samskrivning – kammeraternes betydning

Et andet vigtigt fund var, at kammeraterne og den sociale verden spillede en stor rolle, mens eleverne skrev digitalt. ”I min skole har jeg gode venner”, skrev Amir. Og han tilføjede begejstret: ”Og det er dig Jens ... og August ... og Malthe”. Dyson har i sin forskning netop fokus på skrivningens betydning for børnenes sociale relationer her og nu. Sekvenserne fra 1.x kan ligesom Dysons empiriske materiale ”illustrate this link between composing a text and composing a place in the social world” (Dyson, 1993, s.7). I eksemplet ovenfor indgik Amirs tekst i en vedligeholdelse eller etablering af venskabet med Jens. Skrivning kunne her ses som betydningsfuld for de to elevers sociale verden, mens den voksede frem. Ofte har vi i den didaktiske forskning fokus på skriveopgaven og skriveformålet, når vi taler om, at eleverne skal opleve skrivning som kommunikativt og meningsfuldt – men her opstår det betydningsfulde i selve skriveprocessen.

Den historiske antropolog Christoph Wulfs begreb ”den mimetiske impuls mod den anden” kan være med til at forklare, hvorfor rettet-heden mod kammeraterne i klassen var så stærk. Wulf peger på, at den mimetiske impuls mod betydningsfulde andre er medfødt og menneskets primære vej til læring. Når elever i 1.x talte og grinede,

selvom de havde fået at vide, at de skulle være stille, var det ikke nødvendigvis udtryk for, at de var off-task, eller at de blev ved med at være det. Igen og igen så jeg, at eleverne vendte tilbage til skrivningen i appen med en fornyet interesse.

Samskrivning og mimesis

Elevernes rettethed mod hinanden i skriveprocessen indbefattede i høj grad en interesse for, hvad de andre skrev. Jens vågnede pludselig op, da Amir læste sin sætning højt: "I min skole har jeg gode venner". Jens havde ellers passivt siddet og kigget rundt, siden skriveopgaven blev præsenteret. Men nu rettede han sig op i stolen: "Må jeg se? Hvordan kunne du skrive det dernede?". Et produkt af denne interesse var ofte, at eleverne skrev ord og sætninger af efter hinanden. "Skal jeg skrive det til dig?" spurgte Amir henvendt til Jens. Det fik han ikke lov til af læreren, men da Amir efterfølgende forlod sit bord, begyndte Jens at kopiere Amirs sætning.

I Wulfs antropologiske mimesis-begreb står det tydeligt, at den primære vej til læring går gennem imitation. Dog står det også klart, at mimesis både indeholder gentagelse og forandring. Mimesis-begrebet henleder opmærksomheden på, at tanker og praksisser i høj grad er noget, vi overtager fra andre, men at imitationen og gentagelsen ikke resulterer i, at vi bliver ens. På grund af vores forskellige forudsætninger fører de mimetiske processer til, at vi bliver noget andet – os selv. Jeg supplerer i afhandlingen Wulfs mimesis-begreb med Pennycooks begreb om skabende mimesis. Fra et sociolingvistisk perspektiv peger Pennycook her på, at al sprogbrug fungerer på samme måde. Gennem lån fra andre skabes noget nyt. På samme måde blev Jens' og Amirs bøger heller ikke ens. De havde sat forskellige billeder ind til teksten, og Jens skrev ikke flere sider af. Men gennem afskrivning og imitation af Amirs sætning fik Jens mod på at skrive. Selv om Jens skrev det samme, var det stadig hans egen tekst, fordi sætningen indeholdt noget betydningsfuldt for ham. Hvis han først skulle skrive denne sætning, når han kunne helt selv, ville der være gået lang tid, da han først langt senere knækkede den alfabetiske kode. På samme måde så jeg i andre situationer, at eleverne viste stort ejerskab for deres bøger. "Det er min bog", kunne det høres, også selv om det var en forælder eller kammerat, der havde skrevet store dele af bogen.

Samskrivning – billedernes betydning

Samskrivningen i 1.x havde dog også andre deltagere end elever og lærere, fordi bogskrivningsappens billedbase var en central aktør, fx da Arthur skrev en bog om sin sidekammerat og søgte efter et billede af kammeratens bil. I processen med at finde det rette køretøj i billedbasen kom han forbi et rumfartøj, som han blev meget optaget

af. Han oprettede nu en ny bog, han kaldte ”Råm” (Rummet), hvor han satte billeder ind af planeter og jordkloden og skrev en lille tekst til. Denne bog viste han et stort ejerskab for. ”Den her bog har jeg selv skrevet. Min helt egen”. I 1.x skete det mange gange, at billedbasens flotte billeder inspirerede til nye sætninger og på denne måde blev medskaber af teksterne.

Samskrivning giver deltagelsesmuligheder

Projektet peger på, at eleverne i forskellige former for samskrivningspraksisser i dette klasserum fik mulighed for at opleve skrivning som meningsfuldt, allerede før de havde knækket den alfabetiske kode. Muligheden for afskrivning førte for Jens til forandring i engagement og skrivemod. Skrivning foregik i en livlig og engageret atmosfære med mulighed for at afprøve en bred vifte af skriveaktiviteter ud over lydering, fx idegenerering og billedresearch. Fordi bogskrivningsappen stilladserede elevernes skrivning, fik læreren en mere tilbagetrukket rolle. Denne rolle var dog ikke mindre vigtig, når skriveopgaver skulle rammesættes og skærmens rolle besluttes. Jeg er efter projektets afslutning blevet nysgerrig på, hvordan typen af skriveopgaver har haft indflydelse på elevernes deltagelsesmuligheder i skriveundervisning i 1.x.

“ Fordi bogskrivningsappen stilladserede elevernes skrivning, fik læreren en mere tilbagetrukket rolle.

Fokus på skrivning som en social og sammenfiltret praksis

Projektet peger på ofte oversete potentialer i elevers samskrivning. Efter år med fokus på individuelle læringsmål og målstyret undervisning henleder projektet opmærksomheden på det, den socio-kulturelle literacyforskning længe har peget på, nemlig at læring er en social proces. Skriveordrer og den endelige teksts situation har også længe været i fokus. Her supplerer det sociomaterielle perspektiv og begrebet sammenfiltring med et fokus på de affektive aspekters betydning i selve skriveprocessen. Det sociomaterielle perspektiv lader os også få øje på non-humane aktørers deltagelse i den sociale praksis, som skrivning er.

I slutningen af projektforsløbet har virkeligheden i skolen forandret sig med lanceringen af ChatGPT og debatten om skærme i skolen. Med generativ AI har en ny og effektiv samskrivningspartner budt sig til og udfordret skrivedidaktikken. Næste skridt er at blive klogere på, hvad AI som non-human aktør betyder for skriveundervisningens praksisser. Også her vil der være behov for at have fokus på alt det, der ligger mellem skriveordren og den endelige tekst – selve skriveprocessen og de affektive aspekter af skrivning. Formålet må være at bidrage til dansklærerens didaktiske dømmekraft, når det skal afgøres, hvornår og hvordan skærme skal og ikke skal være en del af skriveundervisningen.

Referencer

Bundgaard, H., & Mogensen, H. O. (2018). Analyse: Arbejdet med det etnografiske materiale. In H. Bundgaard, H. O. Mogensen, & C. Rubow (red.), *Antropologiske Projekter*. En grundbog (pp. 73-92). Samfundslitteratur.

Burnett, C., & Merchant, G. (2020). *Undoing the Digital: Sociomaterialism and Literacy Education*. Taylor and Francis.

Dyson, A. H. (1993). *Social worlds of children learning to write in an urban primary school*. Teachers College Press.

Pennycook, A. (2010). *Language as a Local Practice*. Routledge.

Selwyn, N., Nemorin, S., Bulfin, S., & Johnson, N. F. (2017). *Left to Their Own Devices. The Everyday Realities of One-to-one Classrooms*. Oxford Review of Education (43), 289-310.

Wulf, C. (2008). *Mimetic Learning. Designs for learning*, 1(1), 56-67.